

Ще відносно недавно, коли наукові методи обґрунтування вибору пунктів розміщення виробництва не були розроблені, вибір місця для майбутнього підприємства міг бути доручений майже кожному з керівників фірми [5, ст. 268]. Аналіз чинників розміщення та вибір місця для будівництва нового підприємства у США здійснюється у декількох "організаційних формах". Великі компанії такі, як "Дюпон де Немур", "Дженерал електрик", "Юніон карбойд" мають спеціальні групи або відділи, що займаються винятково питаннями розміщення окремих підприємств. В окремих фірмах вибором місця розміщення нового підприємства займаються відділи планування, що виконують дослідження кон'юнктури, потенціальних ринків збуту тощо. Фірми середніх розмірів при необхідності створюють спеціальні комісії для вибору місця будівництва нового заводу.

Пошуково-дослідницьку роботу з визначення місця розміщення нових підприємств ведуть за контрактами спеціалізовані фірми, тобто обґрунтування раціонального розміщення підприємств перетворилося у великий бізнес. Гонорари консультантів, які розв'язують проблеми розміщення підприємств, як правило, перевищують 100 дол. США у день, а для відомих університетських учених можуть бути значно вищими [3, ст. 66]. Увага до наукового обґрунтування раціональності розміщення окремих підприємств в Україні безперервно посилюється.

Науково обґрунтована розробка і впровадження конкретних заходів з економічної організації території відповідно із закономірностями розміщення називаються принципами розміщення продуктивних сил, тобто стисло викладеними науково обґрунтованими положеннями, правилами діяльності, якими має керуватися суспільство при розміщенні продуктивних сил на певному історичному етапі. Якщо економічна організація території певного району здійснена довільно, без усіляких принципів, то деякі підприємства виявляться розміщеними "на своєму місці", а решта опиняться в несприятливих умовах. Це зумовить надмірні транспортні й виробничі витрати, загальну низьку ефективність економіки, і як наслідок – соціальні проблеми. За умов ринкової економіки об'єктивна дія закономірностей розміщення продуктивних сил поступово "упорядковуватиме" розміщення підприємств, частина з яких розориться, з'являться нові, окремі поміняють спеціалізацію, переорієнтуються виробничі зв'язки, виникнуть нові транспортні напрямки тощо. Але така трансформація здійснюватиметься поволі, упродовж тривалого часу та з чималими втратами для суспільства.

Значно більшого ефекту можна досягти, якщо підприємства будуть розміщуватися відповідно з певними закономірностями. Це не потребуватиме обов'язково жорсткого централізованого планування розміщення продуктивних сил. Навіть дрібний підприємець, плануючи відкрити, наприклад, невеликий магазин чи пункт побутового обслуговування повинен хоча б приблизно знати чисельність потенційної клієнттури у своєму районі, в іншому разі він ризикує збанкрутувати. Для великого підприємства, об'єднання й, тим більше, цілого економічного району система міжрайонних залежностей вияв-

ляється набагато складнішою, а нехтування закономірностями розміщення продуктивних сил спричинює чимало економічних втрат.

Ці обставини зумовлюють значення, яке має розміщення підприємств у забезпеченні ефективності їх виробничо-господарської діяльності, і прикладні цінності, які мають методи розв'язання таких проблем. У США, Англії, ФРН та інших розвинутих країнах світу для вивчення та розв'язання проблем розміщення продуктивних сил залучають тисячі економістів, математиків, соціологів, географів, статистиків і спеціалістів інших наукових напрямків. Вони працюють як у приватних фірмах, так і у державних закладах і місцевих муніципальних органах [6, ст. 91].

В останні роки широко почалося застосування економіко-математичних методів вивчення розміщення окремих підприємств, ринків збуту готової продукції. Тепер багато вчених різних наукових напрямків займаються вивченням проблем раціонального розміщення підприємств. Швидка математизація методів вибору раціонального місця розміщення різних об'єктів призвела до того, що тепер відзначається певний пріоритет теорії розміщення над загальноекономічною теорією.

Література

1. Шилин И.Г. Оптимизация размеров производства в промышленности. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973.
2. Экономические проблемы размещения производительных сил СССР. – М.: Наука, 1969.
3. Флиппонно М. География и практика. Введение в прикладную географию. – М.: Прогресс, 1964.
4. Проблемы экономической эффективности размещения социалистического производства в СССР. – М.: Наука, 1968.
5. Мерфи Р. Американский город. – М.: Наука, 1972.
6. Региональные исследования за рубежом. – М.: Наука, 1973.

УДК 336.221.4

Аспір. С.С. Гринкевич – ЛКА

ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ

Аналізуються основні принципи оподаткування. Визначаються особливості їх прояву в перехідній економіці України.

Doctorate S.S. Grynkevych – Commercial Academy of Lviv

Main principles of taxation are analyzes

The peculiarities of their reflection under the conditions of transitive economics of Ukraine are determined.

Важливим етапом дослідження методів здійснення фінансово-економічної політики є розгляд основних принципів оподаткування. Першим науково-обґрунтовану концепцію оподаткування запропонував А. Сміт. Основні принципи А. Сміта удосконалив Дж. С. Мілль. Він критикував вчення А. Сміта з позицій фінансової рівності, стверджуючи, що дохід не є точним критерієм платоспроможності, а отже не можна ототожнювати ці по-

няття. Дж. С. Міллє вирішального значення надавав принципу рівномірності податкового тягаря і вважав, що саме рівномірність має стати суттєвим правилом у податковій справі і в усіх державних справах. "Подібно до того, як уряду не необхідно проводити відмінностей між окремими особами або класами в тому, що стосується їх вимог на вигоди від діяльності уряду, так і будь-які жертви, які він у свою чергу вимагає від них, мають по можливості рівним тягарем лягати на всіх. Як наслідок, рівномірність оподаткування як принцип політики означає рівномірність жертв. Вона означає такий розподіл податків, що стягуються для покриття урядових витрат, від якого ніхто із платників податків не відчував не більше і не менше незручностей від своєї дії, ніж кожний інший від своєї. Цей досконалий розподіл, як і інші принципи досконалості, неможливо впровадити в життя певною мірою, але в кожному практичному дослідженні необхідно насамперед виходити із знання ідеалу" [1].

Подальшого розвитку вчення про принципи оподаткування набуло у працях А. Вагнера. Він, зокрема, вважав, що система оподаткування в суспільстві ґрунтується на цілій низці принципів, які можна систематизувати в такі групи:

- фінансово-технічні, що включають принципи достатності й рухомості.
- народногосподарські, тобто ті, яким належить вибір потрібного джерела і вибір окремих податків з урахуванням впливу окремих форм і видів оподаткування на діяльність платника.
- справедливості, в яку входять всезагальність і рівнонапруженість.
- податкового управління, що передбачає визначеність, зручність, дешевизну стягнення податків [2].

Серед окреслених принципів нерівність, на думку А. Вагнера, властива фінансово-технічним. Водночас менш важливого значення набувають народногосподарські принципи і принципи справедливості. Він вважав, що ці принципи дозволяють вибирати джерела, об'єкти, види і норми оподаткування відповідно до народногосподарської точки зору.

На нашу думку, пріоритетність фінансових принципів є правомірною, оскільки податки насамперед є фінансовою категорією. Крім того, з розширенням недержавних форм власності та обмеженням господарських функцій держави, народногосподарські підходи щодо організації фіскалу втрачають своє значення.

На відміну від А. Вагнера, А. Тривус (прихильник кейнсіанської концепції) виходив із домінуючого значення народногосподарських принципів. Він вважав, що фіскально-економічна система з метою виконання своєї ролі як знаряддя економічної політики, має будуватися так, щоб самі підприємці були зацікавлені в економічній діяльності в потрібному для держави руслі. "Тут має місце наступний принцип: податковий прес повинен розподілятися між окремими галузями народного господарства в оберненій пропорції відповідно до їх значення для економічного розвитку країни" [3]. Природно, А. Тривус переслідував цим мету повніше сформулювати принцип визначеності податків відповідно до завдань економічної політики. За А. Смітом податки повинні бути визначені відносно часу, способу, розміру платежу, що, очевидно, є дуже суттєвим правилом фіскалу, оскільки відсутність визначенос-

ті негативно впливає на економіку, не дає можливості скласти суб'єктам господарювання достовірний бізнес план, розподілити в часі передбачені видатки, примушує іммобілізувати частину коштів на випадок податкової платоспроможності тощо. Значення окреслених факторів важливі для платника тільки з погляду на негативний вплив носіїв фіскальних відносин на нагромадження та раціональне використання фінансових ресурсів. Якщо законодавчий орган керується тим, щоб податки не тільки "менше шкодили, але й мали позитивне значення для народного господарства, ... щоб платник податку здійснював діяльність у бажаному для держави напрямі, ... щоб у нього виник відповідний інтерес, необхідно, щоб він знав не тільки час, спосіб сплати, розмір, внутрішню цінність наступного внеску, але й самі основи оподаткування (об'єкт, одиницю) і, зокрема, які фіскальні наслідки має в кожному окремому випадку та чи інша дія чи бездіяльність" [3].

Розглядаючи запроваджений А. Вагнером принцип достатності А. Тривус надає йому дещо більшого значення: "Під достатністю податків з точки зору економічної політики необхідно вбачати таку висоту податкових ставок, які гарантують той народногосподарський ефект, до якого прагне законодавець" [3].

Аналіз основних принципів побудови фіскально-економічної політики, запропонованих А. Тривусом, має суттєве значення для побудови раціональної системи оподаткування в перехідній економіці, оскільки правильність його висновків і узагальнень підтвердила світова фіскальна практика.

Особливої уваги заслуговує позиція В. Твердохлебова щодо формування основних принципів оподаткування та їх критичний аналіз, проведений А. Соколовим у роботі "Теорія податків". В. Твердохлебов висуває в якості найважливішого принципу фіскально-економічної політики принцип розвитку продуктивних сил. "Розвиток продуктивних сил, – пише він, – ось той зовнішній принцип оподаткування, який повинен лягти в основу кожної податкової системи, із позицій якого наука має право оцінювати ці системи, не втручаючись у галузь етики і зберігаючи свій політичний нейтралітет" [4].

Розвиток продуктивних сил, як відомо, характеризується насамперед зростанням обсягом чистого національного продукту та його збільшенням на душу населення. З огляду на це А. Соколов універсальний принцип оподаткування сформулював так: "...податки повинні сприяти, або хоча б не суперечити абсолютному й відносному зростанню національного продукту" [5, ст. 65].

У такому узагальненому вигляді даний принцип не повинен викликати будь-яких заперечень, оскільки суспільство зацікавлене в зростанні національного багатства. Однак, дещо суперечливою є саме ідея того, що податки здатні сприяти розвитку продуктивних сил. Адже саме через податки вилучається певна частина коштів із народного господарства, частково обезкровлюючи останнє. Із цього можна зробити висновок, що податки стримують розвиток економіки. Не підлягає сумніву, що для народного господарства було б значним полегшенням, якщо б ті послуги, які надає йому держава, могли б здійснюватися безоплатно. Однак сподіватися, що держава, володіючи апаратом управління, не буде витрачати коштів на його утримання, є нереаль-

ним. Утримання державного апарату – це необхідні витрати народного господарства, без яких воно не може обійтись. Очевидно, виходити потрібно з того, що певна частина національного продукту обов'язково повинна вилучатися від суб'єктів господарювання на потреби державного управління, і мова може йти тільки про те, щоб вилучати відповідну суму коштів з якнайменшими витратами для розвитку продуктивних сил. Природно, що одну і ту ж суму коштів можна стягувати або з більшою, або з меншою шкодою для розвитку продуктивних сил і та фінансово-економічна система, при якій таке можливо зробити з меншими витратами, є ефективною і сприяє розвитку народного господарства.

Отже, податки, певним чином, обезкровлюють економіку, але це не виключає необхідності побудови фінансово-економічної політики відповідно до рівня розвитку продуктивних сил. Тут впливає інша обставина. Вона полягає в тому, що даний принцип є недостатньо визначеним, тому в окремих випадках щодо нього можуть робитися різноманітні висновки, причому не завжди обґрунтовані.

"Справа в тому, – підкреслює А. Соколов, – якщо формула розвитку продуктивних сил може вважатися загальноприйнятою, то шляхи і способи її практичної реалізації можуть бути зовсім різними. І тут, вже при виборі цих шляхів її практичного здійснення, можуть і виникають суттєві протиріччя. Наприклад, нагромадження є, без сумніву, необхідною умовою розвитку продуктивних сил, але нагромадження вимагає обмеження поточного споживання трудящих, а між тим підвищення їх добробуту є необхідним чинником і метою розвитку продуктивних сил. Це істотно коливає стійкість і практичну цінність вказаного критерію" [5, ст. 66].

На наш погляд, усі суперечності з приводу основного принципу побудови фінансово-економічної політики вирішуються самим життям. Це не виключає, що на окремих етапах система оподаткування може увійти в конфлікт з тенденціями зростання народного господарства. Але в кожному економічно прогресивному суспільстві пріоритетність повинна надаватися продуктивним силам, а не податковій системі.

Література

1. Миль Дж. Основы политической экономии. Т. 3. – М.: Прогресс, 1981. – 445 с.
2. Wagner A. Finanzw. D. 2:1883 – S. 304.
3. Тривус А. Налоги как орудие экономической политики. – Баку: РИО АСПС, 1925. – С. 52.
4. Твердохлеб В. Новейшие финансовые проблемы (1914-1923 гг.). – Петроград, 1923. – С. 43.
5. Соколов А. Теория налогов. – М.: Прогресс, – 1928. – 346 с.

УДК 504.064.4:658.567.1.(477)

Аспір. І.Б. Дулін¹ – УкрДЛТУ

ТВЕРДІ ПОБУТОВІ ВІДХОДИ В СИСТЕМІ ВИКОРИСТАННЯ ВТОРИННИХ РЕСУРСІВ

Проблема твердих побутових відходів (ТПВ) є спільною та актуальною для всіх країн, незалежно від рівня економічного розвитку. Проте, як показує практика, успішніше розв'язують це питання суспільства з вищим економічним розвитком.

Для країн, які зуміли використати цінність ТПВ як вторинного ресурсу, вони перестали бути екологічною проблемою, а стали джерелом отримання прибутку.

Doctorate I.B. Dulyn – USUFWT

Municipal Solid Waste in the system of utility secondary recourses

The problem of municipal Municipal Solid Waste (M.S.W.) is common and actual for all countries, independently of economic development level. However as practise show, this question is successfully solved by societies with hight level of economic development.

For these contries, whith had used value of M.S.W. as secondary resource, they stoped to be ecology problem/ and become a source of receiving profit.

Прокинувшись рано-вранці, приведи в порядок себе, а потім – свою Планету"

Антуан де Сент-Екзюпері

Ситуація, що склалася з охороною природного середовища, із забрудненням територій відходами, дає підстави заявляти про неминуче наближення в Україні екологічної катастрофи. Без прийняття невідкладних заходів наша країна може перетворитися на європейський смітник.

На території України вже накопичилося понад 27 млрд. тонн різних відходів, які здебільшого не переробляються, захаращують навколишнє середовище. Під звалищами зайнято понад 160 тис. га землі. Темпи переробки відходів за останні роки значно знизилися. Якщо в 1991 році перероблялося 13 % твердих відходів, то зараз – тільки 3-4 %. Це призвело до значного погіршення стану повітряного і водного басейнів, забруднення ґрунтів, втрати колосальних обсягів вторинних матеріальних ресурсів.

Щорічно через вказані обставини державний бюджет втрачає понад 260 млн. грн., а населення – понад 50 тис. додаткових робочих місць. Підписаний Президентом України Закон "Про відходи" через відсутність економічного механізму його впровадження практично не діє.

Не переробляючи відходи ми втрачаємо двічі: забруднюємо навколишнє середовище і не заробляємо. Якщо для нас сміття є головним болем, адже Львів за рік продукує 1млн.куб.м. відходів, то в розвинутих країнах сміття-це велике благо, на якому люди з підприємницькою жилкою заробляють великі гроші. Наприклад, в Австрії є завод, що переробляє відходи двомільйонного Відня, чим забезпечує тепло у 1500 його будинках. Це дозволяє віденцям заощаджувати щорічно 100 тис. тонн нафти.

Чистоті вулиць Відня – найбільшого архітектурного та історичного центру цієї держави – можна позаздрити. І не тому, що австрійці мають євро-

¹ Наук. керівник проф. М.В. Римар, д-р екон. наук – УкрДЛТУ